

11. OŁTARZ przechowywania Najświętszego Sakramentu z krzyżem należącym do powojennego wystroju ołtarza głównego.

12. TABLICA - *Żołnierzom Armii Krajowej Bojowej Organizacji Wschód, synom Ziemi Białostockiej poległym za wolność Polski w akcjach dywersyjnych, wymordowanym w obozach i więzieniach okupacyjnych, zmarłym w czasie II wojny światowej na ziemiach wschodnich Rzeczypospolitej oraz poległym w Powstaniu Warszawskim w Oddziale „Narocz”, harcerskim baonie „Parasol” na Woli oraz w śródmieściu stolicy. Towarzysze broni, Białystok 1983.*

13. TABLICA poświęcona zamęczonym i pomordowanym przez sowieckie NKWD i polskie służby bezpieczeństwa w latach 1939-1956.

14. KAPLICA MARTYROLOGII NARODOWEJ zrealizowana według projektu prof. Jerzego Grygorczuka. Podobnie jak Kaplica Katyńska zbudowana została na miejscu rozebranych salek katechetycznych.

15. TABLICA upamiętniająca ofiary stanu wojennego. Odślonięta i poświęcona 6 grudnia 2009 roku

Materiały:

Tomasz Wiśniewski, *Z dziejów gminy ewangelicko-augsburskiej w Białymstoku, „Białostoczczyzna”, 1988, nr 9.*

Barbara Tomecka, Jolanta Szczygieł-Rogowska, *Cmentarz ewangelicki w Białymstoku przy ulicy Wasilkowskiej, Białystok 2008.*

Andrzej Lechowski, *Białystok. Przewodnik historyczny, Białystok 2009.*

Ks. Dr Adam Szot, *Poznajemy nasz kościół, „Bóg wśród nas. Informacje z życia parafii Świętego Wojciecha w Białymstoku”, 2009, nr 1.*

Katalog wystawy *Białystok oczami kartografa, Białystok 2011.*

Zbigniew Tomasz Klimaszewski, *Parafia świętego Wojciecha w Białymstoku, Białystok 2004.*

**Dziękujemy Ci za odwiedzin w kościele.
Jeśli jesteś zadowolony ze swojej wizyty, prosimy o wsparcie
w utrzymaniu tego miejsca.**

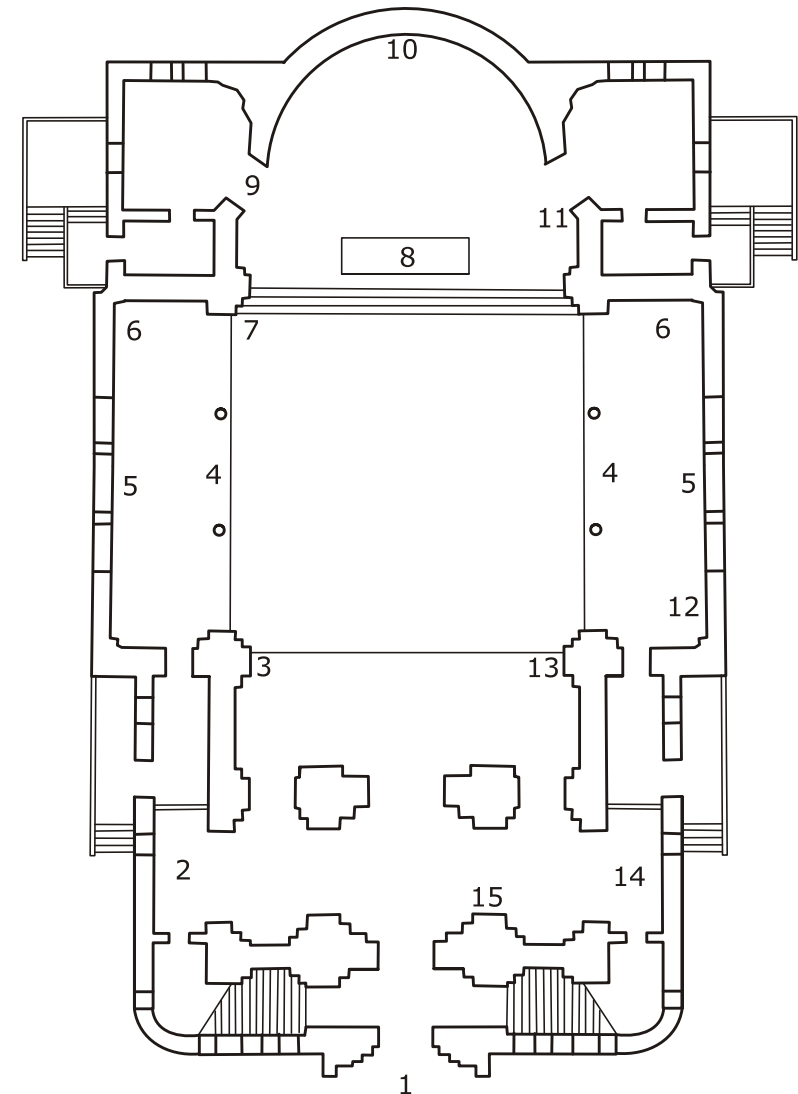
Przewodnik powstał w ramach zadania "Lato z zabytkami. Odkryj Białystok" realizowanego przez Regionalny Oddział PTTK w Białymstoku przy wsparciu finansowym Prezydenta Miasta Białegostoku

www.bialystok.pttk.pl

Witaj w kościele św. Wojciecha!

Znajdujesz się w kościele św. Wojciecha Biskupa i Męczennika w Białymstoku. Jest to pamiątka związana z historią białostockich ewangelików.

PRZEWODNIK PO KOŚCIELE ŚW. WOJCIECHA

Nieco historii...

Początki białostockiej gminy ewangelicko - augsburskiej wiążą się z upadkiem powstania kościuszkowskiego w 1795 roku, III rozbiorem Rzeczypospolitej i objęciem Białegostoku w posiadanie przez Prusy. Utworzono wtedy prowincję Prus Nowowschodnich i wcielono do niej ziemie białostockie. Pierwszym dyrektorem zarządu był pochodzący z Hanoweru Karol August von Holsche i to on wraz ze swą żoną Zofią z Woemer'ów doprowadził do powstania gminy ewangelicko - augsburskiej w Białymstoku w 1796 roku. Pierwszym pastorem został kapelan wojskowy Brettschneider. Formalnie jednak gmina zaczęła funkcjonować 17 lutego 1803 roku. Gminę zasilili pruscy urzędnicy, wojskowi oraz nieliczni rzemieślnicy. Ewangelikom zawdzięcza Białystok jeden z pierwszych planów miasta, który został wykonany na zlecenie Kamery Pruskiej w 1799 roku przez kartografa Georga Beckera. Pierwsza świątynia ewangelicka powstała na terenie dawnego browaru Branickich przy ulicy Aleksandrowskiej (obecna ulica Warszawska). Wybudowano zbor i budynek parafialny z mieszkaniem dla pastora. W 1842 roku przy parafii powstała szkoła. Obecny kościół św. Wojciecha powstał na miejscu dawnej kirchy dopiero po zebraniu znacznych funduszy pod koniec XIX wieku. Inicjatorami zbiórki byli pastrowie Karl Keuchel i Theodor Reinhold Liss. Kamień węgielny pod nową okazałą świątynię pod wezwaniem świętego Jana położono 31 października 1909 roku. Projektantem świątyni powstałej z czerwonej cegły w modnym, historyzującym stylu neoromańskim, był łódzki inżynier Jan Wende. Roboty przeprowadziło przedsiębiorstwo J. Hoppa z Rygi. Kościół przypominał kirchę łódzką pod wezwaniem świętego Mateusza, wybudowaną w latach 1909-1928, zaprojektowaną również przez Jana Wende (współwłaściciela słynnej pracowni architektoniczno-budowlanej „Wende i Klause”). Został wybudowany z typowymi dla świątyń ewangelickich emporami (balkonami) na planie krzyża greckiego. Składa się z trzech naw i prezbiterium zamkniętego półkolem. Zdobí go od strony wejścia olbrzymi witraż wykonany w Wiedniu. Na szczycie znajduje się ośmioboczna wieża z iglicą. Kościół został zbudowany z ofiar fabrykantów niemieckich. Uroczyste poświęcenie świątyni odbyło się dnia 24 czerwca 1912 r. Pierwszym proboszczem został pastor Teodor Zirkwitz. Już w pierwszych miesiącach zasłynął z zatargu z władzami rosyjskimi o prawo głoszenia kazań zarówno w języku niemieckim jak i polskim. Pastor Zirkwitz wygrał ten zatarg dzięki wstawiennictwu hrabiny Rüdycierowej, co przyniosło mu rozgłos wśród społeczności polskiej. Teodor Zirkwitz wraz z żoną Idą angażowali się w wiele działań charytatywnych. W 1917 roku powstała przy kościele ochronka dla dzieci. W 1927 roku zaś, przy parafii ewangelickiej powstało Towarzystwo Opieki nad Polskim Żołnierzem Ewangelikiem. Teodor Zirkwitz popierał pokojowe współistnienie różnych nacji i wyznań. W 1929 roku za swą działalność został odznaczony złotym krzyżem zasługi. Od roku 1920 zaznaczył się podział w białostockiej społeczności ewangelickiej. Już wtedy część wiernych sprzeciwiała się propolskiej postawie pastora Zirkwitza. Podział nasilił się w latach 30-ych. W 1938 roku Teodor Zirkwitz odszedł na emeryturę, a nowym pastorem został Benno Krater. Przejawiał on widoczne zainteresowania idące w kierunku nacjonalizmu niemieckiego. W 1941 roku w świątyni odbywały się już tylko okazjonalne nabożeństwa, w których uczestniczyły oddziały żołnierzy niemieckich udających się na front wschodni. W lipcu 1944 roku wycofujący się z Białegostoku Niemcy wysadzili pobliską elektrownię w powietrze, a siła wybuchu uszkodziła świątynię. Opuszczonym kościołem zaopiekował się ksiądz Antoni Zalewski. Na skutek jego starań został przekazany Kościołowi rzymskokatolickiemu i poświęcony jako kościół świętego Wojciecha Biskupa i Męczennika 29 października 1944 roku. Pierwsze nabożeństwo odprawiono 31 października 1944 roku w intencji białostoczan rozstrzelanych w Grabówce koło Białegostoku. W 1961 roku rekolekcje wielkopostne dla inteligencji prowadził w kościele ksiądz Karol Wojtyła, późniejszy papież Jan Paweł II. W latach 1961-1962 posługę duszpasterską w tym kościele pełnił ks. Michał Sopoćko jako profesor seminarium. W latach 1961-1979 kościół świętego Wojciecha była kościołem seminaryjnym, działającym przy Seminarium Duchownym. Od 1964 roku kościół uzyskał przydomek „akademicki”. Od tego roku we wszystkie niedziele i święta rozpoczęto odprawianie nabożeństw z homilią i posługą dla młodzieży akademickiej. W 1979 roku dekretem wydanym przez księdza biskupa Edwarda Kisiela administratora apostolskiego Archidiecezji w Białymstoku powołana została parafia św. Wojciecha. W 1981 roku przy kościele powołano Klub Inteligencji Katolickiej. W 1997 roku w kościele zostały umieszczone

relikwie świętego Wojciecha.

Na planie kościoła odnajdziesz cyfry od 1 do 15. Wskazują one rozmieszczenie zabytków i ciekawostek opisanych poniżej.

1. Jeśli dobrze się przyjrzyysz, na murze zewnętrznym nad wejściem do kościoła odnajdziesz **resztki napisów** w języku niemieckim - ślad ewangelickiej przeszłości tej świątyni.

2. KAPLICA KATYŃSKA zrealizowana według projektu białostockiego rzeźbiarza prof. Jerzego Grygorczuka, powstała z inicjatywy stowarzyszenia Rodzina Katyńska. Kaplica pamiętnia zbrodnię ludobójstwa dokonaną na polskich oficerach w 1940 roku na terenie Związku Radzieckiego. W kaplicy na czterech wielkich żalobnych chorągwiach - tablicach wypisane zostały nazwiska poległych w obozach w Charkowie, Kozielsku, Miednoje, Ostaszkowie i Starobielsku. Poświęcenia kaplicy dokonano 21 kwietnia 1996 roku. Patronuje jej Matka Boska Katyńska.

3. TABLICA upamiętniająca śmierć jeńców wojennych w obozach sowieckich ufundowana przez stowarzyszenie Rodzina Katyńska w Białymstoku. Napis na tablicy głosi: *Jak śmierć potężna jest miłość. Jeńcom Kozielska, Starobielska i Ostaszkowa pomordowanym przez NKWD w 1940 R., którzy ojczyźnie złożyli ofiarę swej krwi. Kwiecień 1993. W hołdzie Rodzina Katyńska w Białymstoku.*

4. EMPORY - charakterystyczne elementy wystroju świątyni ewangelickich. Otaczanie wewnątrz galeriami umożliwiało zwiększenie widoczności i słyszalności podczas wspólnych modlitw, a także pomieszczenie znacznej liczby osób (w niedziele odbywało się tylko jedno nabożeństwo Słowa Bożego).

5. WITRAŻE wykonane przez Halinę Cieślińską-Brzeską.
- po lewej św. Antoni i jego dzieła (uzdawianie chorych, jałmużna, płomienne kazania - tak, że nawet ryby go słuchały)
- po prawej stronie Matka Boska Ostrobramska i sceny związane z Wilnem (Ostra Brama, św. Kazimierz Królewicz, arcybiskup Romuald Jałbrzykowski)

6. OŁTARZE BOCZNE
- po lewej stronie - św. Antoniego i św. Judy Tadeusza (autorstwa Marka Karpa z Suchowoli) oraz Matki Boskiej Nieustającej Pomocy
- po prawej stronie - Miłosierdzia Bożego, św. Maksymiliana Marii Kolbego, Matki Boskiej Częstochowskiej

7. AMBONA zachowana z pierwotnego wystroju świątyni ewangelickiej. Miała niezwykle ważne znaczenie - z niej kapłan głosił Słowo Boże, powinien więc być dobrze widziany i słyszany. Pod amboną chrzcielnica projektu prof. Jerzego Grygorczuka.

8. OŁTARZ Ofiary z wbudowanym relikwiarzem zawierającym relikwie św. Wojciecha sprowadzone do parafii w 1997 roku, przekazane przez Prymasa Polski, Kardynała Józefa Glempa.

9. PORTRET błogosławionego ks. Michała Sopoćki, spowiednika świętej Faustyny Kowalskiej, orędownika Miłosierdzia Bożego i kapłana parafii św. Wojciecha w latach 1961-62. Uroczystość beatyfikacji ks. Sopoćki odbyła się w kościele Miłosierdzia Bożego w Białymstoku w dn. 28.09.2008 roku.

10. PREZBITERIUM zaprojektowane przez inż. arch. Justynę Zalewską. Malowidła w stylu nawiązującym do sztuki romańskiej wykonane zostały przez warszawską artystkę Kingę Pawelską. Przedstawiają one dzieje misji świętego Wojciecha, a powstały na uroczystości umieszczenia w kościele relikwii świętego. Wcześniejsze malowidła o tej samej tematyce wykonane w latach 1958-1959 przez Józefa Łotowskiego nie zachowały się. Witraże przedstawiają polskich świętych.